12601 ـ کسی که تنها به تشهد نماز جمعه می‌رسد چه باید بکند؟

سوال

وظیفهٔ مسلمانی که از نماز جمعه تنها به تشهد رسیده است چیست؟ و اگر مسلمانی به دلیلی خارج ارادهٔ خود ـ مانند خرابی اتوبوسی که سوارش شده ـ از حضور در نماز باز بماند یا دیر برسد، آیا گناهی بر اوست؟ آیا تمام پاداشی را که انتظار می‌رفت به دست آورد و لحظه‌های استجابت دعا را از دست می‌دهد؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

رسیدن به نماز جمعه تنها با رسیدن به یک رکعت همراه با امام محقق می‌شود؛ و رسیدن به رکعت نیز با رسیدن به رکوع همراه با امام است. پس اگر امام را پیش از برخاستن از رکوع در رکعت دوم درک کند، به نماز رسیده است و در این صورت، پس از سلامِ امام، برخاسته و یک رکعتی را که از نمازش باقی مانده است می‌خواند.

اما اگر امام را پس از برخاستن از رکوع در رکعت دوم درک کند، نماز جمعه را از دست داده و به آن نرسیده است؛ در این صورت باید آن را به صورت نماز ظهر بخواند. بنابراین پس از سلام امام برخاسته و نمازش را به عنوان نماز ظهر ـ نه جمعه ـ چهار رکعت تمام می‌کند. این مذهب جمهور علما یعنی مالک، شافعی و احمد رحمه الله است؛ نگا: المجموع نووی (۴/۵۵۸).

آنان به چند دلیل استناد کرده‌اند، از جمله:

۱ ـ بخاری (۵۸۰) و مسلم (۶۰۷) از پیامبر ﷺ روایت کرده‌اند که فرمودند: «هر کس یک رکعت از نماز را درک کند، به نماز رسیده است».

۲ ـ نسائی از عبدالله بن عمر رضی الله عنهما روایت کرده که می‌گوید رسول الله ﷺ فرمودند: «هر کس یک رکعت از جمعه یا غیر آن را درک کند، رکعت دیگری به آن بیفزاید و نمازش کامل است». آلبانی آن را در الإرواء (۶۲۲) صحیح دانسته است.

و اگر انسان به دلیل عذری خارج ارادهاش ـ مانند خرابی اتوبوس که پرسش‌گر ذکر کرد و عذرهای دیگری چون خواب و فراموشی ـ به نماز نرسد، باکی بر او نیست و گناهی بر گردن او نخواهد بود؛ زیرا الله تعالی می‌فرماید: وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ

فِيمَا أَخْطَأْتُم بِهِ وَلَكِن مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ [احزاب: ۵] (و در آنچه به اشتباه انجام داده‌اید بر شما گناهی نیست، اما [گناه] در چیزی است که دل‌هایتان قصد آن را کرده باشد). چنین فردی قصد ضایع کردن نماز را نداشته است.

همچنین ابن ماجه از پیامبر ﷺ روایت کرده و آلبانی در الإرواء (۸۲) آن را صحیح دانسته است که ایشان فرمودند: «الله از امت من خطا و فراموشی و آنچه بر آن مجبور شده‌اند را برداشته است».

در این حالت، اگر در تصمیم خود برای نماز صادق بوده و تنها عذر، مانع او شده باشد، پاداش او کامل خواهد بود؛ زیرا بخاری (۱) و مسلم (۱۹۰۷) از پیامبر ﷺ روایت کرده‌اند که فرمودند: «اعمال به نیت‌ها بستگی دارند و برای هر کس همان است که نیت کرده است». همچنین مسلم (۱۹۱۱) از پیامبر ﷺ روایت کرده که ایشان هنگام بازگشت از غزوۀ تبوک به یارانشان فرمودند: «در مدینه مردانی هستند که هیچ مسیری را نپیمودید و هیچ وادی‌ای را طی نکردید مگر آنکه در پاداش با شما شریک بودند؛ [چرا که] بیماری آنان را بازداشته بود».

والله تعالی اعلم